

О Б Р А З Л О Ж Е Њ Е

I

Уставни основ за доношење закона

Уставни основ за доношење овог закона садржан је у члану 97. став 1. тачка 12. Устава Републике Србије, којим је дато овлашћење Републици да уређује и обезбеђује развој Републике Србије, политику и мере за подстицање равномерног развоја појединих делова Републике Србије, укључујући и развој недовољно развијених подручја; организацију и коришћење простора, научно-технолошки развој; тачки 17. којим је дато овлашћење Републици да уређује и обезбеђује друге односе од интереса за Републику, у складу с Уставом; у члану 73. којим је прописано: „Научно и уметничко стваралаштво је слободно. Ауторима научних и уметничких дела јемче се морална и материјална права, у складу са законом. Република Србија подстиче и помаже развој науке, културе и уметности.”

II

Разлози за доношење закона

Измене и допуне закона који регулише научноистраживачку делатност омогућиће: доношење нове Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од десет година, с обзиром да је то дугорочни стратешки документ; имплементацију стратешких националних приоритета у домену науке, технологије и иновација, кроз дефинисање нових истраживачких програма од општег интереса; расписивање конкурса за нови пројектни циклус истраживања и доношење подзаконских аката о њиховој реализацији и финансирању; усаглашавање са другим системским законима и др. Примена закона омогућиће и рационализацију мреже научноистраживачких организација, бољу сарадњу института и факултета, партнерство са друштвом кроз популаризацију науке, партнерство са привредом кроз заједничке пројекте, партнерство са међународним организацијама на реализацији заједничких програма, партнерство са другим министарствима у реализацији пројеката од стратешког значаја.

Циљеви који се постижу доношењем овог закона јесу: 1) унапређење квалитета научноистраживачког рада; 2) примена резултата истраживања; 3) ефикаснији и делотворнији рад тела, комисија и других организација у систему научноистраживачке делатности; 4) побољшање ефикасности алокације и употребе свих научноистраживачких и развојних ресурса; 5) изградња и даљи развој иновативног друштва заснованог на знању.

III

Објашњење основних правних института и појединачних решења

У члану 1. Нацрта закона о изменама и допунама Закона о научноистраживачкој делатности (у даљем тексту: Нацрт закона) прописано је да се Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије доноси за период од најмање пет година, а највише десет година, а измене Стратегије врше се по поступку предвиђеном за њено доношење.

Одредбама члана 2. редефинисан је члан 10. Закона о научноистраживачкој делатности („Службени гласник РС”, бр. 110/05, 50/06-исправка и 18/10), тако што су дефинисани сви програми од општег интереса за Републику Србију. Уведени су нови програми, као што су: Програм основних истраживања и усмерених основних

истраживања, уместо Програма основних истраживања, Програм дугорочних истраживања од националног и стратешког значаја за Републику Србију, неки програми су прецизније дефинисани, а Програм суфинансирања интегралних и интердисциплинарних истраживања је брисан, јер у пракси није дао очекиване и жељене резултате у протеклом петогодишњем периоду реализације. Програме од општег интереса, осим Програма научноистраживачког рада Српске академије наука и уметности и Програма научноистраживачког рада Матице српске, доноси министар надлежан за научноистраживачку делатност (у даљем тексту: министар), уз претходно прибављено мишљење Националног савета за научни и технолошки развој. У ставу 4. овог члана прописано је да се програми од општег интереса за Републику, по правилу, доносе за период од пет година. Ново решење је да се Програм основних истраживања и усмерених основних истраживања доноси, односно реализује у периоду до пет година, Програм истраживања у области технолошког развоја у периоду до четири године, Програм трансфера знања и технологија и подстицања примене резултата научноистраживачког рада у периоду до једне године, а Програм дугорочних научних истраживања од националног и стратешког интереса за Републику Србију реализује се у периоду до десет година. Ако се програми у области основних истраживања и у области технолошког развоја, због објективних околности не реализују у утврђеним роковима, министар може одлуком продужити реализацију ових програма највише за једну годину реализације, одредба је овог члана.

У члану 3. Нацрта закона уређена је материја која се односи на састав, број и начин избора чланова Националног савета за научни и технолошки развој Републике Србије (у даљем тексту: Национални савет). Наиме, Нацртом закона регулисано је да Национални савет има председника и тринаест чланова, из реда академика, истраживача у звању научног саветника и редовног професора универзитета и привредника које именује Влада, и то: три члана у звању научног саветника запослена у институтима, са листе кандидата коју предлаже Заједница института Србије, три члана у звању редовног професора запослена на универзитетима, са листе кандидата коју предлаже Конференција универзитета Србије, два члана на предлог Српске академије наука и уметности, једног члана на предлог Матице српске, једног члана у звању научног саветника или редовног професора у војној научноистраживачкој установи Министарства одбране и Војске Србије на предлог Министарства одбране и три члана са листе кандидата коју предлаже Привредна комора Србије. Новина је, у односу на постојећа законска решења, што листе кандидата које предлажу Заједница института Србије, Конференција универзитета Србије и Привредна комора Србије садрже најмање троструко већи број кандидата од броја које Влада именује у Национални савет, чиме се омогућава Влади да са листа овлашћених предлагача има већи број кандидата за избор, односно именовање чланова Националног савета. Очекује се ефикаснији и делотворнији рад овог тела. Мандат председника и чланова Националног савета ограничен је на два избора, с тим што се први мандат рачуна од именовања у складу са овим законом.

Одредбама члана 4. Нацрта закона допуњена је надлежност Националног савета тако што Национални савет, поред осталог, припрема и петогодишњи и коначни извештај о оствареним резултатима Стратегије, предлаже министру, по потреби, измене Стратегије. Национални савет и утврђује и предлаже министру листу кандидата за чланове матичних научних одбора која садржи двоструко већи број чланова од оног који ће се именовати одлуком министра, после спроведеног јавног позива.

У члану 5. Нацрта закона прецизирано које научноистраживачке организације могу поднети захтев за акредитацију Одбору за акредитацију научноистраживачких организација. То су научноистраживачке организације са својством правног лица: институти, факултети, универзитети, научноистраживачке организације из области одбране и Војске Србије, високошколске установе полицијског образовања и центри изузетних вредности. Захтев за акредитацију центра изузетних вредности који је у саставу научноистраживачке организације, без својства правног лица, подноси научноистраживачка организација у чијем је саставу центар изузетних вредности. За

научноистраживачке организације из области одбране и Војске Србије, које немају својство правног лица, захтев за акредитацију подноси министарство надлежно за послове одбране, одредба је овог члана.

Одредбама члана 6. уређена је материја која се односи на матичне научне одборе, а нова решења у односу на постојећа су: матични научни одбор има најмање седам, а највише 15 чланова; на овај начин смањиће се број чланова матичних научних одбора (сада их има укупно 249), а планира се и смањење броја матичних научних одбора, ради делотворнијег и оперативнијег рада одбора; чланове именује министар са листе кандидата коју је утврдио Национални савет, а која садржи двоструко већи број кандидата од оног броја који ће бити именован актом министра; Министарство расписује јавни позива за предлагање кандидата за чланове матичних научних одбора; право да предлажу кандидате за чланове матичних научних одбора имају, поред научних и наставно научних већа и појединци - истраживачи у научном или наставном звању; Приликом именовања чланова матичних научних области води се рачуна о равномерној заступљености научних грана и дисциплина у оквиру научне области, као и о компетентности истраживача за научну област, грану и дисциплину за коју се образује матични научни одбор, као и о родној равноправности, што је новина у односу на важећи Закон; председника и заменика председника матичног научног одбора бирају чланови матичног научног одбора, већином гласова свих чланова матичног научног одбора; мандат председника, заменика председника и чланова матичног научног одбора траје пет година.

У члану 7. допуњена је надлежност матичних научних одбора. Наиме, сваки матични научни одбор предлаже једног свог представника за члана Комисије која предлаже министру годишњу листу категорисаних часописа. Чланом 8. прописано је да чланове Комисије за утврђивање предлога годишње листе категорисаних часописа именује министар, тако што сваки матични научни одбор предлаже свог представника из реда чланова матичног научног одбора. на предлог матичних научних одбора, а председника именује из реда предложених чланова. Приликом именовања чланова Комисије води се рачуна о равномерној заступљености научних области и о родној равноправности.

У члану 9. прецизиран је начин бирања чланова управног одбора Центра за промоцију науке, који су представници запослених у том центру, тако што се предвиђа да се два члана управног одбора Центра из реда запослених, бирају већином гласова свих запослених у Центру.

У члану 10. прописано је да када је оснивач института Република, акт о оснивању и укидању института доноси Влада, а када је оснивач института аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, акт о оснивању и укидању тих института доноси покрајинска влада или градско, односно општинско веће.

Одредбама чл. 14, 15, 16. и 17. Нацрта закона уређена је, на нов начин, материја која се односи на институте од националног значаја за Републику Србију. Суштинска новина је што се наведеним одредбама уређује стицање статуса института од националног значаја за Републику Србије (у даљем тексту: институт од националног значаја), а не оснивање новог института, како је то прописано постојећим законским решењима. Статус института од националног значаја стиче се актом Владе, на предлог Министарства, уз претходно спроведен поступак акредитације. Поступак акредитације спроводи Одбор за акредитацију научноистраживачких организација. Захтев за акредитацију ради стицања статуса института од националног значаја могу поднети научни и истраживачко-развојни институт са својством правног лица и који су уписани у Регистар научноистраживачких организација који води Министарство. Услови за акредитацију ради стицања статуса института од националног значаја прописани су у члану 16. Нацрта закона. Новино решење садржано је у тачки 8)

овог члана којим је прописано да институт од националног значаја мора имати у радном односу са пуним радним временом најмање 50 истраживача у научним, односно наставним звањима, уместо 100 истраживача што је био прописан услов важећег Закона. Статус института од националног значаја институт може изгубити ако престане да испуњава, Законом прописане услове, односно ако Одбор за акредитацију донесе негативну одлуку о акредитацији института у редовном или ванредном поступку. Акт о одузимању статуса института од националног значаја, такође, доноси Влада, на предлог Министарства. Акт Владе о стицању статуса института од националног значаја и акт Владе о одузимању статуса института од националног значаја објављују се у „Службеном гласнику Републике Србије.

Одредбама чл. 19, 20. и 21. прецизиране су одредбе које се односе на избор, именовање и разрешење директора и в.д. директора института који су организовани као установе (научни, истраживачко-развојни и институт од националног значаја), овлашћења директора, односно в.д. директора. Кандидати за директора научног и истраживачко-развојног института морају имати научно звање, а кандидат за директора института од националног значаја мора бити у звању научног саветника или редовног професора. Директор се бира на основу јавног конкурса. Мандат директора траје четири године и може се именовати највише два пута, с тим што се први мандат рачуна од првог именовања из 2010. године.

Нацрт закона садржи и одредбе које се односе на чланове управних одбора погледу научних, односно наставних звања. Сви чланови управног одбора института од националног значаја морају бити у звању научног саветника или редовног професора. Прописана је и надлежност директора института који су основани као установе у члану 21. Нацрта закона. Директор: 1) представља и заступа институт; 2) организује и руководи радом института; 3) стара се о законитости и одговоран је за законит рад института; 4) извршава одлуке управног одбора института; 5) стара се о спровођењу научноистраживачке делатности и укупни рад института; 6) одговоран је за финансијско-материјално пословање института; 7) доноси акт о организацији и систематизацији радних места у институту и друга општа акта, у складу са законом и статутом института; 8) одлучује о правима и обавезама запослених у институту, у складу са законом којим се уређује рад и овим законом. Када није именован директор института, вршилац дужности обавља послове директора института за период на који је именован.

Члан 22. садржи одредбе које се односе на именовање вршиоца дужности директора института. Наиме, када директору института престане мандат од четири године на који је именован, а управни одбор по расписаном јавном конкурс у није предложио кандидата за директора института или када је директор разрешен дужности пре истека мандата или када министар актом одбије да да претходну сагласност на одлуку управног одбора института којом се предлаже директор института, управни одбор, уз сагласност министра, именује вршиоца дужности директора на период од шест месеци и у том року управни одбор је дужан да распише јавни конкурс и именује директора института, одредба је овог члана. Поред тога, у овом члану прописано је да за вршиоца дужности директора научног и истраживачког-развојног института може бити именовано лице у научном, односно наставном звању, а за вршиоца дужности директора института од националног значаја може бити именовано лице у звању научног саветника или редовног професора универзитета.

Одредбе чл. 26, 27 и 28. односе се вођење регистара и база података Министарства, јер су дефинисани су подаци који се воде у оквиру Регистра научноистраживачких организација и Регистра истраживача и на тај начин, Законом, се обезбеђује заштита података о личности.

Одредбама члана 29. Нацрта закона дефинисано је звање истраживача-приправника и звање истраживача-сарадника, као и начин стицања тих звања. Значајна новина је што се звање научног сарадника и звање вишег научног сарадника стичу на

период од пет година, без ограничења броја реизбора, одредбе су члана 32 Нацрта закона. Према постојећим решењима наведени истраживачи су имали право на два реизбора у исто звање.

Чл. 31. и 32. садрже одредбе којима је уређена материја која се односи на заштиту података о личности у поступку избора у научна, односно истраживачка звања, тако што је прописано које податке садржи извештај комисије за избор у научна звања и комисије за избор у истраживачка звања.

У члану 34. прецизиране су одредбе које се односе на поступак одузимања истраживачких, односно научних звања. Поступак одузимања научног звања спроводи Комисија за стицање научних звања, а поступак одузимања истраживачког звања спроводи надлежни матични научни одбор. Поступак одузимања звања може покренути научно веће института, односно наставно-научно веће факултета, као и лице које има докторат наука и лице које има истраживачко, односно научно звање, подношењем образложеног захтева Одбору за етику у науци, са приложеним доказима и документацијом којима се поткрепљују чињенице за одузимање звања.

На основу Закључка Одбора за етику у науци о покретању поступка за одузимање звања и образложеног захтева, са доказима и документацијом, Комисија за стицање научних звања, односно надлежни матични научни одбор спроводе поступак и могу да донесу одлуку којом се усваја захтев за одузимање звања или којом се захтев за одузимање звања одбија, као неоснован. Уколико се донесе коначна одлука о одузимању звања, даном коначности исте, лице коме је одузето звање брише се из Регистра истраживача и престаје му право на пројектно финансирање по основу научноистраживачког рада, и распоређује се на упражњено радно место које одговара његовој стручној спреми, у складу са општим актом института, а ако таквог радног места нема, престаје му радни однос у институту.

Нацртом закона се, први пут, у члану 35 уређује материја која се односи на етику и етичко понашање у научноистраживачком раду и образује Одбор за етику у науци. Национални савет доноси Кодекс понашања у научноистраживачком раду који дефинише принципе интегритета у научноистраживачком раду у циљу очувања достојанства професије, развијања и унапређивања морално-етичких вредности, заштите вредности знања и уважавања и подизања свести о одговорности истраживача у научноистраживачком раду. Ради праћења и спровођења норми Кодекса, Министарство образује Одбор за етику у науци који има председника и 12 чланова, из реда истраживача у звању научног саветника и редовног професора универзитета и академика. У Одбор за научни интегритет министар именује: шест чланова на предлог Заједнице института Србије, шест чланова на предлог Конференције универзитета Србије, а једног члана предлаже Српска академија наука и уметности. Одбор за етику у науци доноси пословник о раду којим се уређује поступак и начин одлучивања у случају нарушавања правила добре научне праксе, утврђене Кодексом понашања у научноистраживачком раду, као и друга питања од значаја за рад Одбора за етику у науци.

Када Одбор за етику у науци утврди да лице-истраживач крши правила и норме Кодекса понашања у научноистраживачком раду, овлашћен је да: 1) изриче јавну опомену; 2) доноси закључак о покретању поступка за одузимање истраживачког, односно научног звања, по захтеву научног већа института, односно наставно-научног већа факултета и лица која имају докторат наука или истраживачко, односно научно звање; 3) предложи забрану учешћа у раду тела која су задужена за старање о квалитету научноистраживачког рада (Комисији за избор у звања, Одбору за акредитацију научноистраживачких организација, матичним научним одборима и др.); 4) предложи забрану коришћења средстава за науку и истраживање одређена према прописима о научноистраживачкој делатности, на пројектима Министарства, за период од пет година. Коначну одлуку о предлозима Одбора за етику у науци из тач. 3) и 4) доноси Министарство.

У члану 38. прецизиране су одредбе које се односе на продужење радног односа истраживача у звању научног саветника који је запослен у институт, до навршених 67 година живота. Наиме, истраживачу у звању научног саветника који је у току радне каријере постигао врхунске међународно признате научне резултате и у последњих пет година рангиран је у највише категорије истраживача, према критеријумима Министарства, на предлог научног већа може бити продужен радни однос до навршених 67 година живота, уз претходно прибављено мишљење надлежног матичног научног одбора, одредба је овог члана.

Одредбама члана 41. прецизирано је који правни субјекти и физичка лица могу да конкуришу за реализацију програма од општег интереса за Републику Србију. Задржан је модел пројектног финансирања за четири истраживачка програма од општег интереса, као и институт јавног конкурса (транспарентност).

У члану 43. Нацрта закона дата је могућност да аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе могу да распишу конкурсе и за друге програме и пројекте од регионалног значаја, усаглашене са њиховим развојним и програмским документима, и ако за реализацију тих програма и пројеката имају обезбеђена сопствена финансијска средства у целости.

САМОСТАЛНИ ЧЛАНОВИ

Одредбама чл. 44-49. уређена су питања правног режима усаглашавања са одредбама Закона, рокови за доношење Стратегије, подзаконских аката, као и рокови за именовање чланова Националног савета и матичних научних одбора. Влада ће донети Стратегију научног и технолошког развоја Републике Србије у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона. Програме од општег интереса, утврђене у члану 2. став 2. тач. 1)-4) овог закона, министар ће утврдити и донети подзаконски акт о избору, вредновању научноистраживачких резултата и финансирање наведених програма у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона, а финансирање наведених програма почеће од 1. јануара 2016. године. Влада ће именовати председника и чланове Националног савета у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона. Министар ће именовати председника и чланове матичних научних одбора у року од 60 дана месеци од дана ступања на снагу овог закона.

IV

Финансијска средства потребна за спровођење закона

Средства за спровођење овог закона обезбеђују се у буџету Републике Србије. За спровођење овог закона није потребно обезбедити додатна средства у буџету Републике Србије.

V

Разлози за доношење закона по хитном поступку

Разлози за доношење Закона о изменама и допунама Закона о научноистраживачкој делатности по хитном поступку јесу: доношење нове Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од десет година; доношење истраживачких програма од општег интереса, као и подзаконских аката о реализацији и финансирању тих програма; расписивање конкурса за нови циклус истраживања у науци и технолошком развоју; именовање председника и чланова Националног савета за научни и технолошки развој у новом петогодишњем мандату; образовање и именовање чланова матичних научних одбора. Доношењем овог закона по хитном поступку обезбедиле би се правне претпоставке благовремене примене његових решења.

